

На цей же час припадає початок створення портретної галереї відомих особистостей – Гліба Успенського (1884), Поліни Стрепетової (1884), І.К. Зайцева (1886), Д.І. Менделєєва (1886), М.Є. Салтикова-Щедрина (1886), О.М. Плещеева (80-ті), О.М. Унковського (1888), С.М. Амосова (бл.1886).

У вісімдесяті роки Микола Ярошенко вперше заявив про себе і як про пейзажиста, подавши на XI пересувну виставку 18 етюдів під загальною назвою „Подорожні нотатки по Кавказу”.

Праця на патронному заводі, значні перевантаження, несприятливий петербурзький клімат підірвали сили художника. За непокоєна станом здоров'я чоловіка, який страждав на туберкульоз горла, Марія Павлівна Ярошенко придбала в 1885 році поблизу Кисловодська невелику садибу, де з того часу сім'я проводила літній відпочинок. Тож не дивно, що етюди кавказької природи стали постійною темою Миколи Ярошенка. А разом з ними у творчість художника увійшов і станковий пейзаж – „Шат-гора” (1884, Кисловодський меморіальний музей-садиба М.О. Ярошенка), „У горах Кавказу” (1888, ПХМ), „Серед хмар” (1888, До війни збірка ПХМ) та ін. У 1892 році М.О. Ярошенко отримав звання генерал-майора, а через рік вийшов у відставку.

At the same time, the commencement of the creation of a portrait gallery of notable personalities occurs such as Gleb Uspensky (1884), Polina Strepetova (1884), I.K. Zaitsev (1886), D.I. Mendeleev (1886), M.Ye. Saltykova-Shchedrina (1886), O.M. Pleshcheeva (1880s), O.M. Unkovsky (1888), S.M. Amosov (circa 1886).

In the 1880s, Mykola Yaroshenko made his debut as a landscape artist by submitting 18 studies under the general title "Travel Notes on the Caucasus" to the XI Mobile Exhibition.

The work at the arms factory, significant overloads, and the harsh climate of St. Petersburg undermined the artist's strength. Concerned about her husband's health, who suffered from throat tuberculosis, Maria Pavlovna Yaroshenko purchased a small estate near Kislovodsk in 1885, where the family spent their summer vacations from then on. So it's not surprising that the studies of the Caucasian nature became a constant theme for Mykola Yaroshenko. And along with it, the easel landscape "Shat Mountain" was included in the artist's work (1884, Kislovodsk Memorial Museum-Estate of M.O. Yaroshenko), "In the Caucasus Mountains" (1888, Russian Museum), "Among the Clouds" (1888, Russian Museum collection before the war), and others. In 1892, M.O. Yaroshenko was awarded the rank of Major General, and a year later, he retired...

Мрійник. 1892. П., о. 224х168

і практично оселився на кисловодській дачі, яку в сім'ї називали „Білою віллою”.

Та ні в роки навчання, ні під час служби на Петербурзькому патронному заводі, ні після остаточного переїзду до Кисловодська Ярошенко не пориває зв'язків з Україною. Це твердження не безпідставне. Роботи художника та відповідні архівні джерела дають досить чітку хронологію візитів М.О. Ярошенка на батьківщину, відображують картину його безпосереднього впливу на розвиток мистецького життя Полтавщини. Так, наприклад, зібранню Полтавського художнього музею належить низка малюнків, які Микола Ярошенко виконав у 1864 та 1872 роках і

які засвідчують захоплення художника українською природою, побутом, архітектурою та історією. Молодий митець не може байдуже пройти повз мальовничий краєвид чи поодинокі пірамідальні тополі, його однаково надихають і дерев'яний селянський віз з круторогими волами, що зустрівся на шляху в Санжарах, і вигляд перлини українського бароко – Хрестовоздвиженського монастиря та відомої Шведської могили. Спогадом про рідний край залишаються малюнки з України в його робочих альбомах.

Наступний приїзд Микола Ярошенко використовує для того, щоб на власні очі побачити заповітні гоголівські місця. 1876 року він, ймовірно з В.О. Волковим, який також захоплювався М.В. Гоголем, вирушає до Василівки, де виконує кілька малюнків, старанно відображуючи садибу з будинком та флігелем – родинним маєтком письменника (два з них – ДРМ, один – ДПГ). У тому ж 1876 році було створено ще кілька графічних краєвидів Полтави (Київський музей російського мистецтва, Харківський художній музей), а 1879 роком датований олійний етюд „Полтава” (у 60-х роках зберігався в Картинній галереї м. Орджонікідзе).

Київ із його дніпровськими схилами та архітектурними й історичними пам'ятками, в якому мешкала одна із сестер М.О. Ярошенка – Віра Олександрівна (у заміжжі Купчинська) – завжди привертала увагу митця. Серед малюнків художника є окремі зображення культових та цивільних будівель міста на Дніпрі (Лавра. 1876, будинок у Києві. 1878 (ПХМ). Київ також надихнув художника і на жанрові полотна – „Жебраки у Києво-Печерській лаврі” (1878–80 рр. ПХМ) та „Сліпі каліки під Києвом” (1879. Самарський художній музей).

1885 року Ярошенко створює портрет земляка і друга скульптора Леоніда Позана (1849–1921), роком пізніше пише, сповнений почуттям любові й вдячності, портрет свого першого вчителя – 83-річного Івана

...and practically settled at the Kislovodsk cottage, which the family called the "White Villa."

Neither during his years of study, nor while serving at the Petersburg arms factory, nor after his final move to Kislovodsk did Yaroshenko sever ties with Ukraine. This assertion is not unfounded. The artist's works and corresponding archival sources provide a fairly clear chronology of Mykola Yaroshenko's visits to his homeland, reflecting his direct influence on the development of artistic life in Poltava region. For example, the Poltava Art Museum collection includes a series of drawings executed by Mykola Yaroshenko in 1864 and 1872, showcasing the artist's fascination with Ukrainian nature, everyday life, architecture, and history. The young artist couldn't pass by picturesque landscapes or solitary poplar trees indifferently, he was equally inspired by a wooden peasant cart with sturdy oxen encountered on the road in Sanzhary and the view of the jewel of Ukrainian Baroque - the Holy Cross Monastery and the famous Swedish Grave. Drawings from Ukraine in his sketchbooks serve as a reminder of his native land.

During his next visit, Mykola Yaroshenko utilized the opportunity to see the revered places associated with Gogol with his own eyes. In 1876, presumably accompanied by V.O. Volkov, who shared his enthusiasm for M.V. Gogol, they journeyed to Vasilivka, where Yaroshenko executed several drawings meticulously depicting the estate with the main house and the wing - the writer's family estate (two of them are in the Dnipropetrovsk Regional Museum, one - in the Dnipro City Art Museum). In the same year, several graphic views of Poltava were created (Kyiv Museum of Russian Art and Kharkiv Art Museum), and an oil study "Poltava" dated 1879 (in the 1960s it was kept in the Picture Gallery of Ordzhonikidze city).

Kyiv, with its Dnipro slopes and architectural and historical landmarks, where one of Mykola Yaroshenko's sisters Vera Oleksandrivna (married name Kupchynska) resided, always captured the artist's attention. Among the artist's drawings are separate depictions of the city's iconic religious and secular buildings on the Dnipro (the Lavra, 1876, a house in Kyiv, 1878 - Russian Museum). Kyiv also inspired the artist in genre paintings - "Beggars at the Kyiv-Pechersk Lavra" (1878-80 - State Tretyakov Gallery) and "Blind Beggars near Kyiv" (1879 - Samara Art Museum).

In 1885, Yaroshenko created a portrait of his fellow countryman and sculptor Leonid Posen (1849-1921), a year later, full of love and gratitude, he painted a portrait of his first teacher - 83-year-old Ivan ...

Кіндратовича Зайцева (Державний Російський музей). У січні 1898 року в петербурзькій майстерні береться за виконання портрета Володимира Галактіоновича Короленка, яким робить безсумнівний внесок до іконографії письменника. Життєво правдивий портрет припав до душі письменникові. Придбаний у вдови художника, він був подарований подружжю Короленків на ювілей і незмінно прикрашав оселю письменника в Полтаві до 1943 року (портрет утрачено в роки війни).

Заклопотаний постійними турботами про влаштування пересувних виставок, М.О. Ярошенко завжди пильнував за їхнім перебігом у рідному місті. У 1890 р. він писав Є.М. Хрусьову: „Виставку в Харкові закрийте 23 вересня. Майте на увазі, якщо добре попросити залізничне керівництво, то до Полтави картини доставлять за один день... З дня відкриття в Полтаві ви протримайте там виставку 14 днів". Усього полтавські глядачі за сприяння М.О. Ярошенка та Г.Г. Мясоедова мали змогу переглянути 12 виставок Товариства.

Свідчення частого перебування М.О. Ярошенка в Полтаві знаходимо і в листах Г.Г. Мясоедова. У грудні 1894 року, занепокоєний станом здоров'я товариша, він писав П.О. Брюллову з Полтави: „Микола Олександрович з місяць як поїхав на Кавказ, хворий, обіцяв писати. Тут є у нього сестра, знайомі, які не знають, як пояснити його мовчанку, і мені він не відповідає, і в листах із Петербурга про нього ні слова. Де він? Чи живий?”

У невеликому записникові Ярошенка з малюнками (ПХМ) поміж багатьма іменами та адресами знаходимо власноруч зроблений запис: „Волков Вас. Алек. – Полтава, Монастирская улица против архит. дома – дом Гудовича” – за цією адресою художник незмінно поспішав під час перебування в Полтаві. У будинку графа Гудовича сім'я Волкових мешкала до 1882 року, отже, запис зроблено раніше.

Згодом, придбавши невелику земельну ділянку, Василь Волков спорудив власний дім,

у якому завжди були раді художникам. Часто гостював тут і Микола Ярошенко. Донька В.О. Волкова Юлія (у заміжжі Котельникова) у своїх спогадах писала про М.О. Ярошенка як про давнього знайомого й доброго друга родини: „...завжди, коли приходив до нас Ярошенко, а часто разом із Григорієм Мясоедовим, батько показував їм мої малюнки...” І далі: „Микола Олександрович Ярошенко відвідував Полтаву в останні роки не так часто, як раніше, коли була жива його мати і моя хрещена”. У цих рядках мова йде про один із останніх приїздів художника до Полтави, з якою його пов'язували родинні та дружні зв'язки, де на нього з нетерпінням чекали добрі й давні друзі Іван Зайцев, Василь Волков, Леонід Позен, Григорій Мясоедов, Володимир Короленко. М.О. Ярошенко підтримував полтавських художників, давав дружні поради, знаходив у Петербурзі замовників для В.О. Волкова, який чудово володів технікою мініатюри. Востаннє Микола Ярошенко побував у Полтаві, найвірогідніше, в 1897 році (тоді ж востаннє був у сестри в Києві), у той час, коли Василь Волков працював над картиною „Зі страстей”. Ярошенко бачив її незакінченою і передбачав успіх на черговій виставці передвижників. Картина експонувалася на XXVI виставці Товариства пересувних виставок – останній, яку довелося бачити М.О. Ярошкові. Життя Миколи Олександровича обірвалося передчасно – 7 липня 1898 року. Його поховали в Кисловодську, поряд із Миколаївським собором. У 1912 році на могилі спорудили пам'ятник, бюст для якого виконав полтавський приятель художника Леонід Позен.

Важливу роль у популяризації творчості художника відіграла його дружина, передова, освічена жінка свого часу – Марія Павлівна Ярошенко. У 1898 році вона долучилася до організації посмертної виставки відразу трьох художників – І.І. Єндогоурова, І.І. Шишкіна та М.О. Ярошенка в Петербурзькій академії мистецтв. У спробі проведення ще однієї

...Kindratovich Zaitsev (State Russian Museum). In January 1898, in his studio in St. Petersburg, Yaroshenko undertakes the execution of a portrait of Volodymyr Halaktionovych Korolenko, making an unquestionable contribution to the writer's iconography. The lifelike portrait resonated deeply with the writer. Acquired from the artist's widow, it was presented to the Korolenko couple on their anniversary and adorned the writer's home in Poltava until 1943 (the portrait was lost during the war years).

Engaged in the constant concerns of organizing mobile exhibitions, M.O. Yaroshenko always closely monitored their progress in his hometown. In 1890, he wrote to Ye.M. Khruslova: "Close the exhibition in Kharkiv on September 23rd. Keep in mind, if we kindly ask the railway authorities, the paintings will be delivered to Poltava in one day... From the day of the opening in Poltava, keep the exhibition there for 14 days." In total, thanks to the support of M.O. Yaroshenko and H.H. Myasoyedov, the Poltava audience had the opportunity to attend 12 Society exhibitions.

Evidence of M.O. Yaroshenko's frequent stays in Poltava can also be found in the letters of H.H. Myasoyedov. In December 1894, concerned about his friend's health, he wrote to P.O. Bryullov from Poltava: "Mykola Oleksandrovykh left for the Caucasus a month ago, sick, promising to write. He has a sister here, acquaintances who don't know how to explain his silence, and he doesn't respond to me, and there's no word about him in the letters from Petersburg. Where is he? Is he alive?"

In Yaroshenko's small notebook with drawings (Russian Museum), among many names and addresses, we find a handwritten note: "Volkov Vas. Alek. - Poltava, Monastyrskaya Street opposite the architectural house - house of Gudovich" the artist invariably hurried to this address during his stays in Poltava. The Volkov family lived in the house of Count Gudovich until 1882, so the entry was made earlier.

Later, having acquired a small plot of land, Vasily Volkov built his own house, which always welcomed artists. Among its frequent guests was Mykola Yaroshenko. In her memoirs, V.O. Volkova's daughter Yulia (married Kotelnikova) wrote about M.O. Yaroshenko as an old acquaintance and good family friend: "...whenever Yaroshenko came to us, often accompanied by Hryhoriy Myasoedov, my father would show them my drawings..." And further: "Mykola Oleksandrovykh Yaroshenko visited Poltava less frequently in his later years than before, when his mother and my godmother were alive." These lines refer to one of the artist's last visits to Poltava, where he was eagerly awaited by good and old friends Ivan Zaitsev, Vasily Volkov, Leonid Pozen, Hryhoriy Myasoedov, and Volodymyr Korolenko, with whom he had family and friendly ties. M.O. Yaroshenko supported Poltava artists, gave friendly advice, and found clients in St. Petersburg for V.O. Volkov,

who mastered the technique of miniature painting. The last time Mykola Yaroshenko visited Poltava was most likely in 1897 (then he also visited his sister in Kyiv), when Vasily Volkov was working on the painting "Passions". Yaroshenko saw it unfinished and anticipated its success at the next itinerant exhibition. The painting was exhibited at the XXVI exhibition of the Society of Itinerant Art Exhibitions the last one that M.O. Yaroshenko had the opportunity to see. Nikolai Oleksandrovyich's life ended prematurely on July 7, 1898. He was buried in Kislovodsk, near St. Nicholas Cathedral. In 1912, a monument was erected on his grave, the bust of which was executed by the Poltava friend of the artist, Leonid Pozen.

The artist's wife, Maria Pavlovna Yaroshenko, played an important role in popularizing his work. She was a progressive and educated woman of her time. In 1898, she contributed to the organization of a posthumous exhibition featuring three artists - I.I. Endogurov, I.I. Shishkin, and M.O. Yaroshenko at the St. Petersburg Academy of Arts. In an attempt to hold another ...

виставки творів М.О. Ярошенка в Академії, яку вона планувала на березень – квітень 1913 року, їй відмовили, та це не зупинило вірної соратниці, не змусило відмовитись від ідеї увічнення пам'яті художника.

Заповітною мрією Марії Павлівни стала думка про створення музею М.О. Ярошенка. У 1900 році вона пропонує творчу спадщину чоловіка промисловій гімназії Пятигорська на умовах побудови приміщення для галереї, де могли б розміститися картини.

Згодом у заповіті Марія Павлівна вказує іншого майбутнього власника колекції – народний дім Полтави. Незважаючи на те, що твори передавалися безкоштовно, висунуті М.П. Ярошенко умови, викладені виконавцями її духовниці, художником М.В. Нестеровим та присяжним повіреним М.М. Тичино в листі до Ради імператорської академії мистецтв, були досить жорсткими. На Полтавське губернське земство покладалося завдання заснувати музей, виділивши або збудувавши для нього окреме приміщення площею не менше 30 сажнів із вікнами на північ. Музей обов'язково мав носити ім'я Миколи Ярошенка та працювати щоденно й безкоштовно для відвідувачів, а коли б земство вирішило все-таки брати плату за огляд, то вона мала бути мінімальною. І треба віддати належне земству, яке, вшановуючи славетного земляка, пристало на ці вимоги. Щоправда, виконати до кінця їх не вдалося у зв'язку з незалежними від полтавців обставинами – настання пора суспільно-політичних збурень, викликаних революцією.

Художні твори відправили з Петрограда потягом 11 листопада 1917 року. Напружена ситуація в країні зумовила вибір безпечнішого напрямку через Вітебськ. Супроводжував колекцію полтавський художник Люціан Щерба. Він доклав чимало зусиль, щоб вантаж неушкодженим дістався Полтави. Про відкриття музею у цей період не могло бути й мови. Практично півтора року ящики простоїли не розпакованими у вестибюлі Про-

Портрет М.К. Михайловського.
1893. П., о 107х60,7

світницького будинку по вул. Гоголя. Коли їх розкрили, то виявили справжній скарб – 100 живописних полотен, 4 скульптури, 23 альбоми з малюнками самого М.О. Ярошенка та значну кількість творів його колег і друзів по Товариству, які зібрав художник і зберігла його вдова. Ця художня колекція й була покладена в основу зібрань Полтавського художнього музею, відкритого 27 квітня 1919 року. Щоправда, він не став музеєм тільки М.О. Ярошенка, до його колекції долучили мистецькі цінності, врятовані в залишених напризволяще поміщицьких маєтках Полтавщини. З'єднавшись у єдине музейне зібрання, ці два

...exhibition of works by M.O. Yaroshenko at the Academy, which she had planned for March to April 1913, she was refused, but this did not stop her loyal associate, did not force her to abandon the idea of perpetuating the artist's memory.

Maria Pavlovna's cherished dream was the creation of a museum dedicated to M.O. Yaroshenko. In 1900, she proposed donating her husband's artistic legacy to the industrial gymnasium in Pyatigorsk, on the condition of constructing a building for the gallery to house the paintings.

Later, in her will, Maria Pavlovna specified another future owner of the collection the People's House of Poltava. Despite the fact that the works were donated for free, the conditions set forth by M.P. Yaroshenko, as outlined by her spiritual executors, the artist M.V. Nesterov and the sworn trustee M.M. Tychyna in a letter to the Council of the Imperial Academy of Arts, were quite strict. The Poltava Provincial Zemstvo was tasked with founding a museum, allocating or constructing a separate building for it with an area of at least 30 fathoms with windows facing north. The museum was to bear the name of Mykola Yaroshenko and operate daily and free of charge for visitors, and if the Zemstvo decided to charge for admission, the fee was to be minimal. It must be acknowledged that the Zemstvo, in honoring their illustrious fellow countryman, agreed to these demands. However, due to circumstances beyond the control of the people of Poltava, they were unable to fully implement them and the time of socio-political unrest, brought about by the revolution, had arrived.

The artworks were dispatched from Petrograd on November 11, 1917. The tense situation in the country prompted the choice of a safer route through Vitebsk. The collection was accompanied by the Poltava artist Lyutsian Shcherba, who made considerable efforts to ensure that the cargo reached Poltava undamaged. During this period, there was no possibility of opening the museum. For almost a year and a half, the crates remained unpacked in the vestibule of the Enlightenment House on Gogol Street. When they were finally opened, they revealed a true treasure - 100 paintings, 4 sculptures, 23 albums with drawings by M.O. Yaroshenko himself, and a significant number of works by his colleagues and friends from the Society, collected by the artist and preserved by his widow. This art collection formed the basis of the Poltava Art Museum, which was opened on April 27, 1919. However, it did not become solely a museum dedicated to M.O. Yaroshenko. Artistic treasures rescued from abandoned estates in Poltava region were also added to its collection.